מיכאל שלמה אבישיד

רב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'
ראש כולל להוראה
דיין באה"ק ובחו"ל

Michael Chlomo Abichid

Rav kehilat Habdad a Ramat Beth Shemesh, Israel

Rosh Kolel et Dayan

ב"ה

תגובה לכמה הערות בענין השכרת אולם השייך לכנסייה

כ"ד סיון תשפ"ד,

לכבוד הרה"ג מנחם מענדל שטראקס שליט"א,

קבלתי נעם מכתבו ובו הערות ושאלות על השו"ת שכתבתי בענין שכירת אולם השייך לכנסייה לצורך תפילה וביהכ"נ.

ולחיבת הקודש, וחיבת כת"ר, אשתדל לבוא כאן בהסבר קצר על כל נידון שכתב, ומפאת קוצר הזמן אקצר, ועמו הסליחה.

ולפני כן, זאת אעיר, כבדרך אגב, שאחרי שקראתי דבריו והערותיו, עדיין הנני סבור שלא עיין מספיק כת"ר **בסברת** דבריי, היינו שנראה שלא התעמק כת"ר די צרכו בהבנת החילוקים והמהלכים שכתבנו לרוחב ולעומק בתשובה. ומובטחני שאם יעיין כבודו בסוגיא כדבעי, וישקול במאזני שכלו הנבון, וביחד עם הסוגיא יעיין בדברינו ובסברת הדברים שכתבנו, יבין כת"ר יותר ברור ולעומק את כוונתנו. ובכל זאת, כדי שלא למנוע בר מבעליו, אבוא כאן בתשובות קצרות לפי הענין. אך זאת אומר לכת"ר, שלא אוכל להשיב עוד בענין זה מפאת קוצר הזמן, ועמו הסליחה.

א. בענין מאוס לגבוה, אכן יישר חיליה על ציון המראה מקום בדברי רבינו הזקן בהלכות ציצית סי' יא סי"ג, ובהלכות לולב סי' תרמט סי"ב, כי הוא דיוק טוב ונכון שמשמע בדברי רבינו שם שס"ל הגדר שכתבנו להוכיח. והאמת שבדבריי בעל פה בכינוס תורה שנערך בחוה"מ פסח האחרון, אכן ציינתי לדברים אלו של רבינו הזקן. רק שבשעת הכתיבה אישתמיט, וכנראה מפני העומס.

אמנם מה שכתב להעיר מסי' רצז ס"ה ממבשמים שקלטו ריח יין של גויים האסור בהנאה, זה שונה, כי הרי ישנו האיסור הנאה על היין אף להדיוט, ולכן מאוס הוא להשתמש לגבוה באופן שמותר להדיוט. וכדין המוסכם בפוסקים, כמבואר במאמר. ואינו דומה לצמר וללולב הנ"ל ולגדר שהוכחנו, שאף בלא שום חלות איסור מ"מ מאוס לגבוה.

ב. בשיטת הביה"ל, הא גופא קשיא מנ"ל חידוש זה וחילוק זה. ואף אם נאמר שראה אותו באחד השו"ת שקדמו לו, עדיין קשה מנ"ל לחלק כן. ובמיוחד שכאן בסוגיא זו, סתימת הפוסקים הקדומים יותר כגון נו"כ השו"ע, היא סתימה ברורה ומפורשת, המלמדת אותנו שלא ס"ל הכי לכל הפוסקים הקדומים, עד השואל ומשיב והביה"ל. ודו"ק בכללי הפוסיקים [וכן בקו"א של אדה"ז בכ"מ, ואכמ"ל] שסתימת הפוסקים בכמה מקומות היא פירוש הדבר שלא ס"ל לחלק. ולענ"ד ה"ה כאן.

ג. אכן היה נכון להביא השואל ומשיב לפי סדר הדורות, אך מב' טעמים הבאתי בסדר הזה. א' אני אוהב להביא הדברים לפי סדר הפוסקים והנו"כ הרגילים השגורים בפי כל אדם ובהשגת יד כל אדם, ובפרט שבנידון שאלתנו המיקילים התבססו על הביה"ל. ב' כיון שעיקר האריכות לאחר מכן מוסבת על דברי השואל ומשיב, לכן היה נכון יותר לסיים ולהביא הדעות החשובות לפני הבאת דבריו, ולאחר מכן להביא דבריו ולדון בהם באורך. וכן דרך הפוסקים בתשובות.

ד. את דעת השואל ומשיב סיכמנו היטב. והדגשנו שאכן לדעתו אין צריך לכל זה וכו'. אך קשה הדבר גם כן מהקושיות הנ"ל שהקשנו על הביה"ל. וכן הקשה עליו הבנין ציון ועוד פוסקים כפי המובא בהערות שם בשו"ת שואל ומשיב. ודו"ק. וכן מש"כ כבודו לבאר מוקשה מאוד.

ובפירוט יותר:

1) לשואל ומשיב גופא מנ"ל חילוק זה וחידוש זה. וכי לא שם לבו שכל הפוסקים לפניו סתמו מזה.

2) הרי בעיקר קשה שגם הוא מודה שאיסור ע"ז הוא גם בלי צלם, ועצם ההשתחוואה לאלהות מסויימת היא ע"ז. וא"כ ניתן לאסור דברים בשם תשמישי ע"ז גם בלא צלם. ומשכך, למה לנו לחלק?

3) למה אישתמיטו כל הפוסקים מזה עד השואו"מ והביה"ל?

מיכאל שלמה אבישיד

רב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'
ראש כולל להוראה
דיין באה"ק ובחו"ל

Michael Chlomo Abichid

Rav kehilat Habdad a Ramat Beth Shemesh, Israel

Rosh Kolel et Dayan

4) למה לנו לחדש גדרים חדשים ולחלק ולומר שצריך דווקא ע"ז גשמית ולא רק רוחנית? איפה ראינו כזה בגמ' ראשונים ופוסקים? הרי ידוע שכל חילוק חדש שנכתב להלכה צריך ביסוס חזק והוכחות חזקות מהש"ס ראשונים ופוסקים אחרונים.

5) והרי בגמ' מצינן בדיוק להיפך, וכפי שהבאנו משו"ת בנין ציון שהוכיח כן מהגמ' שגם בלא פסל ישנו איסור ע"ז לכל דבר וענין.

6) וכן יוכיח כל המהלך שהוכחנו באריכות, וכן דעת אדה"ז במראה מקום הנ"ל שהביא כבודו, שגם בדבר שלא חל עליו כלל איסור ע"ז, מ"מ הוא מאוס לגבוה, וא"כ מוכח לומר דלא בעינן שאיסור הע"ז יתלבש בגשמיות דוקא, אלא שפיר דמי לומר שגם ע"ז ללא פסל וצלם אלא לשם אלהות כל שהיא היא ע"ז ממש מה"ת ואוסרת גם כן משמשיה. ומוכח כן מהמדליק נר לכבוד הע"ז, שגם שלא בפניה הרי הנר נאסר, ועכ"פ מאוס למצוה. ודו"ק.

7) גם מש"כ הדגו"מ והחת"ס על התוס', אין לומר שדברו בדוקא ביש שם צלם כיון דלא עסקי בזה. וכיון שמוכח מהגמ' כנ"ל שגם ללא פסל הרי זה ע"ז, לכן אין הבדל, ואין נ"מ כלפי מה שכתבו ע"פ התוס', שיש מיאוס במקומות אלה לתפילה ולתורה. ודו"ק.

ה. מש"כ כבודו להעיר על מש"כ על הביה"ל שסתמו מזה "כל הפוסקים הקדומים", שהנה כתב כך לפניו השואל ומשיב, יש להשיב על זה, שהנה יש כללי הפסיקה וההוראה שכל רב חייב לנהוג בהם. והכלל החשוב ביותר הוא שכל בית ישראל מחוייבים לפסקי השו"ע, כמבואר בהקדמת הרמ"א וכל הנו"כ. רק שאיפה שחלקו עליו הרמ"א ושאר הנו"כ, ממילא בני אשכנז מחוייבים לנהוג כפסקיהם כיון שהם המורים הפוסקים במדינות אלו. ולכן כל בית ישראל מחוייב לקיים פסקיהם של השו"ע והרמ"א ונושא כליהם, הט"ז והש"ך והמג"א והסמ"ע וכו'. כל אחד אמנם לפי מנהגו, אך מכל מקום זהו בבחינת 'חיוב'. שכן כל אותם פוסקים התקבלו פה אחד על ידי כל בית ישראל שיכו לאורם, וכן נהגו במשך כמה וכמה דורות, וקשה מאוד לחלוק עליהם ולדחות דעתם, אלא לגדולי הפוסקים הגאונים הבאים אחריהם שחלקו עליהם על ידי ראיות מש"ס וראשונים. וכן מבואר בכ"מ בפוסקים, וכן בקו"א של אדה"ז בכ"מ שאין לזוז מפסקי השו"ע או הרמ"א או שאר הנו"כ (ואכ"מ לפרט המקומות). [וראה בהיום יום (ו' שבט) שכל החיבורים עד הש"ך והט"ז והם בכללם, נתחברו ברוח הקודש]. אמנם שיחס לשאר הפוסקים המאוחרים יותר, אינו כן, שאין מחוייבות לכל בית ישראל ללכת לאור אותם פוסקים בכל פסקיהם. ובזה ישנה דרך הפסיקה וההוראה המקובלת לכל עדה ולכל רב, ודרך זו בפסיקה והוראה נובעת אצל כל רב מאופי העדה שבה הוא מכהן, ואיזה פוסקים קבלו עדה זו על עצמם ללכת לאור פסקיהם. דוגמא לדבר, אצלנו אנ"ש חסידי חב"ד, דרך הפסיקה וההוראה היא לדייק מאוד בלשונו של אדה"ז ולהדר להורות כדעתו, וכן לדייק בדעת הצמח צדק ולברר דעתו היטב בתשובותיו ולהדר לנהוג כדעתו, וזאת אע"פ שזה דלא כדעת כמה וכמה פוסקים. והוא מכיון שקבלנו על עצמינו פסקיהם ואנו מחוייבים להם כי הם רבותינו. וכן בני אשכנז מסויימים ילכו לאור פסקי הגר"א או פסקי המשנ"ב בהרבה מקומות שחלקו עליו שאר הפוסקים. אבל ברור לכל שכאשר בנידון מסויים לא נתבררה דעתו של אחד הפוסקים הקבועים המקובלים על עדה אחת, אע"פ שיש פוסקים אחרים שכתבו דעתם בזה, מ"מ אין אותה עדה 'מחוייבת' לקבל על עצמה דעת אותו הפוסק שלא קבלוהו על עצמם מעולם. ובנידונים כאלו, הרבנים ומורי ההוראה של אותה עדה, יעיינו בפוסקים הגדולים והקדומים, בעיקר הראשונים ובעלי השו"ע ונו"כ, ויגיעו למסקנא משלהם ע"פ שכלם, ויורו דעתם לקהלם. ואם מסקנתם ודעתם שונה מפוסק אחרון מאוחר יותר שכתב אחרת באותו נידון, אינם מחוייבים לו כלל. והיא מצוות התורה שנצטווינו לנהוג ע"פ הבנת השכל של החכמים בכל דור, ונהרא נהרא ופשטיה, כל עדה לפי החכמים והפוסקים שלה. וד"ל.

המורם מהאמור, שכיון שגדולי הפוסקים שעליהם נשענים כל בית ישראל סתמו מחילוק הנ"ל, ושע"י העיון בסוגיא ובראשונים הגענו להסיק ע"פ שכלנו הדל גדרים ומסקנות ברורים, ולא העלנו בשכלנו לחלק כן, ודייקנו מעוד כמה פוסקים שלא חילקו כן, אם כן מאן נחית מן שמיא לומר שאנו מחוייבים לפסקי הגאונים בעל השואל ומשיב ובעל הביה"ל, ושערי קושיות ותירוצים לא ננעלו. וכן היא דרך הפסיקה וההוראה המקובלת איש מפי איש בשימוש חכמים וניתנת למי שהגיע להוראה. וכפי שאמרו חז"ל שמי שהגיע להוראה ואינו מורה עליו נאמר "ועצומים כל הרוגיה", שזה יותר גרוע ממי שלא הגיע להוראה ומורה שעליו נאמר "רבים חללים הפילה".ומכיון שכן, מי שהגיע להוראה וקיבל דרכי הפסיקה וההוראה מפי רבותיו המובהקים, הרי הוא מחוייב לפסוק ולהורות ע"פ הבנת שכלו בסוגיא ולא להסתמך על פסקי פוסקים גאונים שנראים לו מוקשים. אא"כ אותם פוסקים התקבלו מאוד בישראל עד שממעטים הכל לחלוק עליהם מפני הכבוד והיראה מהם, או שקבל אותו מורה עליו פוסק אחד כרבו שיורה תמיד כדעתו, כנ"ל. וכמובן שכל זה הוא אך ורק כלפי פוסקים אחרונים מאוחרים יותר, שבאו אחרי נו"כ השו"ע, ושאין כל בית ישראל מחוייבים להם. אבל בעלי השו"ע והנו"כ עצמם, הרי כל בית ישראל מחוייבים

מיכאל שלמה אבישיד

רב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'
ראש כולל להוראה
דיין באה"ק ובחו"ל

Michael Chlomo Abichid

Rav kehilat Habdad a Ramat Beth Shemesh, Israel

Rosh Kolel et Dayan

להם [ואף הספרדים מחוייבים לנו"כ השו"ע במקום שמבררים את דעת השו"ע, או במקום שלא פירש השו"ע דעתו, אא"כ יש להם מפוסקים שלהם שחלקו על הנו"כ האשכנזים, כמבואר בכמה מקומות ואכ"מ]. וכל זה מבואר בספרי כללי הפסיקה וההוראה, מגדולי הפוסקים, וכן מובא בכ"מ בקו"א של רבינו הזקן [ואכ"מ והזמן לציין להם, וראה בספרו של הרב פרקש שיחי' כללי הפסיקה וההוראה], וספרי פוסקים אחרונים, ואף מפוסקי דורינו שליקטו וסידרו, ואכ"מ להאריך עוד בזה.

ו. לגבי הקושיות של הבנין ציון חשוב לציין שכתבתנו את הקושיות לפני שעיינו היטב בבנין ציון ובקושיותיו (אף שידענו לפני כתיבת התשובה מה דעתו להלכה). ואדרבה זה מחזק את ההבנה הפשוטה והישרה בסוגיא, שעולות שאלות אלו מאליהן כשלומדיםאותה היטב. והרי לך שלא הבאנו את הראייה שהביא ממסכת סנהדרין, כי באמת לא חשבנו מעצמנו על ראייה זאת רק הבאנו בשם הבנין ציון.

ז. בעניין ראייתו של הבנין ציון מסנהדרין (סג.) הרי היא ראייה מצויינת שאין אחריה תשובה, שהרי מבואר שם להדיא שאע"פ שאין האליל בפניו מכל מקום עצם הקבלה על עצמו נקרא ע"ז וחל על זה כל דיני ע"ז כולל גם איסורי הנאה ממשמשיה. שהרי לית חולק לפי תשובתו של רשב"י שם שמה שאיוו לאלוהות הרבה ג"כ נקרא ע"ז, אלא שלא נקרא שיתוף של שמו עם דבר אחר שבזה נעקר מן העולם, ולכן לא נעקרו בנ"י אז מהעולם, ולא בא אלא לאפוקי ממ"ד שם דשיתוף לא נעקר רק כופר ממש נעקר. וכן מבואר במהרש"א שלא בא אלא לבאר מה כוונת רשב"י שגם שיתוף נעקר, אבל מה שאמרו אשר העלוך לא נקרא שיתוף אלא רק שטעו לומר שקבלו רשותם מהקב"ה ומטעם זה עבדו אותם. והוא מה שכתב הרמב"ם בהלכות ע"ז שגם באופן הנ"ל נקרא ע"ז והוא טעות גמורה שטעו עע"ז לחשוב שזהו רצון הקב"ה. אבל עכ"פ זהו בודאי ע"ז. ודו"ק.

ח. בנוגע לציוני המהדיר, אכן ראינו אותם ושקלנו מה להביא במאמרינו, ואין דרכי ללקט בעלמא דעות נוספות כאמיר גורן, אלא אם כן יש מספיק משקל לדעתם וסברתם להכריע לצד אחד את סברת שכלנו. וכן דרך הפוסקים. וחזרנו שוב לענין הנ"ל של מחוייבות ומשקל בין הפוסקים השונים, שזהו תלוי בדרכי הפסיקה וההוראה של כל אחד, שקבל מרבותיו, איזה משקל לתת לכל אחד מהפוסקים האחרונים. לדוגמא, לא הייתי מרשה לעצמי להתעלם מפמ"ג [שאגב, עליו מסופר שאדה"ז אמר שמכריזין בשמיא "הלכה כפרי מגדים"], או שאר פוסקים ענקיים שהם יסודות ההלכה כולה. וכן האליה רבה הוא מגדולי הפוסקים החשובים ביותר, שהיה תלמיד חבר של המג"א, וציין אליו אדה"ז הרבה פעמים. פוסקים כאלה אי אפשר שלא לציין דעתם, וגם קשה מאוד לחלוק עליהם, וכנ"ל.

ט. ולכן במש"כ צ"ע אם לחשוש לשיטתו של הא"ר, זה תמיהה רבה מאוד. וכי היה אומר כזה ביטוי על מג"א מוקשה? והרי ידוע לנו שאפילו רבינו הזקן נמנע מלחלוק על המג"א גם במקומות שהיה מוקשה. והשאלה צריכה להישאל באופן שונה, מה ראה כבודו לקבל יותר בפשטות את פסקו של השואל ומשיב, מאשר את דעתו של הא"ר?

וראה השיחה של כ"ק אדמו"ר (ספר השיחות תשמ"ז ח"א עמ' 310) שם מבואר שמה שפוסק כתב להלכה, זוהי דעתו העצמית ע"פ הסברא שהתחבר והתאחד עמה, ואינו מבוסס רק על מה שראה בפוסקים שקדמו לו. וה"ה כאן, שזאת אמנם דעת הא"ר עכ"פ אע"פ שאינו פשט הרא"ם.

י. וכן לגבי הבנת האג"מ ברא"ם, כנ"ל, דאין נ"מ איך הבין אותו, כי סוף סוף זהו פסק שלו. ועוד שדבריו אינם מבוססים רק על הבנתו בדברי הרא"ם, אלא הביא צדדים נוספים וראיות נוספות להוכיח שמקום שהוא מתועב גם התפילות שבו אינן לרצון, ולזה הסכימה גם כן דעתינו הקטנה והענייה, על פי הסוגיא והראיות, ולכן אין נ"מ בהבנת הרא"ם אם נכונה או לא.

יא. מש"כ להעיר על דברי המשנ"ב שכתב שנהגו להקל, יעוי"ש שוב, וימצא שדיבר על המקרה של הרא"ם והמג"א והאל"ר, היינו האם מותר לעשות שם בית כנסת קבוע או רק להתפלל שם עראי. ולא נכנס כלל לענין החילוק בין הכנס לתוכה ע"ז או לא. ורק בביה"ל חילק וכתב שזה דוקא כאשר יש צלם. ודו"ק.

יב. לגבי שתי וערב, אפשר לומר ב' אופנים, מסברא. א' שאין זה ע"ז אלא רק סמל, וכמו דגל או שאר סמל. כי סוף סוף לא משתחווים לשתי וערב ולא מתפללים אליו, אלא הוא סמל לזיכרון ולהגיד אופי המקום. והב' שזה אכן ע"ז, וא"כ נכון מש"כ כת"ר שאז פשיטא מיניה וביה לכו"ע בסוגיא ובנידו"ד. אמנם כמדומני שבמציאות של השאלה שנשאלנו מדובר שגם זה לא היה שם. ועדיין דברינו קיימים ועומדים לאסור גם אם לא היה שם שתי וערב.

יג. וה"ה למקרה שכתב שהיה בגרמניה, שאסור הדבר על פי דברינו גם אם נאמר שהשתו"ע אינו ע"ז. כיון שהמקום אכן נחשב למשמשי ע"ז כי עובדים שם ע"ז ממש בקביעות, וכנ"ל. וכ"ש אם נאמר שהיא ע"ז, שזה גם לדעת השו"מ והביה"ל. ויש לחזור ולהשתדל אצלהם שיצאו משם, וכנאמר הוכח תוכיח אפילו מאה פעמים, ובתנאי

מיכאל שלמה אבישיד

רב קהילת חב"ד רמת בית שמש א'
ראש כולל להוראה
דיין באה"ק ובחו"ל

Michael Chlomo Abichid

Rav kehilat Habdad a Ramat Beth Shemesh, Israel

Rosh Kolel et Dayan

שיהיו הדברים בגדר "דבר הנשמע", היינו שהם אנשים שרוצים לעשות ע"פ הלכה, ויש אפשרות שישמעו הדברים. אבל אם לא כן, אז "כשם שמצווה לומר דבר הנשמע כך מצווה שלא לומר דבר שאינו נשמע". ואין להרבות במחלוקת. ומוטב יהיו שוגגים וכו', וד"ל.

יד. ולגבי מש"כ על רב חשוב שהתיר באנגליא, תימה, שהרי עכ"פ הוא מקום המתועב לתפילה. ואינני לוקח אחריות על מה שקורה בשאר המקומות ומה שהורו שאר הרבנים. ואם יש דרך לכת"ר להראות לו דברינו, מצווה היא להראותו.

החותם בכבוד התורה,

מיכאל שלמה אבישיד

